

Kateřina Vyteřjkov: „Dřemevi“ – domy shromždn alevitů v Turecku. Dizertan práce. Univerzita Karlova, Filozofick fakulta, Űstav etnologie. Historick vdy – etnologie. Vedou práce – PhDr. Lubomír Procházka, CSc. Praha 2017.

Oponentsk posudek dizertační práce

Práce Kateřiny Vyteřjkov se zabývá problematikou „dřemevi“ (*cemevi*), domů shromždn u alevitů v Turecku. Autorka si za klov tma své práce zvolila téma moderních, současných *cemevi*, kter vznikj ve mstech a často slouř jako multifunkční nbořensko-kulturn centra, v nichř se vedle nbořenskch obrdů konj také p řednřky či osvtov činnost. Sledováním jednoho prvku materiln kultura, jeho konkrétních realizací, dlch architektonických prvků (nap ř. p řekldanho trmovho stropu) a diskusí kolem jeho ideln podoby pak rozkrývá jeho kulturn významy a hodnoty, a zároveň spory o podobu současného alevismu v Turecku. Práce K. Vyteřjkov tak velmi zajmavm způsobem spojuje několik dlch oblastí etnologického bádání, od sféry hmotn kultura, p řes oblast kulturn dědictví, ař po otázky skupinov identity.

Alevit navazují na Kızılbaře, kter řili na Űzem Osmansk řře, a jejichř nbořenstv mlo blízko k mystickm proudům řiitskho islámu, a na učení mystického řádu Bektřja, kter byl spojen s janiary, sultnovou elitní vojenskou gardou. Po zruřen janiarskho řádu (1826) se bektřjov, vyhnan z mst, začali usazovat ve venkovských oblastech. Tyto dnes v Turecku vzjemn třko oddliteln proudy se někdy označují spolenm názvem Alevi–Bektasi. Jedna z nejzajmavřch otázek, kter se vine celou dizertační prc K. Vyteřjkov, je právě souasn identita alevitů, protože, jak autorka uvádí hned na poatku práce (str. 8), p řes vřechny historick vlivy je souasn alevismus (*alevilik*) produktem 20. století a je chápán nejen jako nbořenstv, ale stále více také jako kultura či světonázor. Je tedy souasn alevismus proudem islámu, samostatnou nbořenskou denominací, či řivotnm stylem nebo kulturou? To jsou vřechno otázky, kter ukazují, ře v post-osmanskm prostoru, kter zahrnuje také Balkn, se dodnes setkáme s řadou skupin, jejichř identitu lze stáří jednoznan (a exkluzivn) vymezit jako etnickou, resp. nbořenskou, protože obě polohy se často vzjemn p řekrvj a někdy zároveň splvj s kolektivn identitou profesních skupin, jak naznačuje jř zmnn tradin vazba bektřismu a janistv.

Kateřina Vyteřjkov ve své práci sleduje vývoj moderních městských *cemevi* jako architektonick i sociln fenomén, vřm si vřak také *cemevi* jako problému politického. Boj o stavbu *cemevi* v konkrétních lokalitách je totiř často bojem alevitů o zrovnoprávnění jejich domů shromždn s ostatními svatostnkou a zároveň uznání alevismu jako samostatn denominace. V této části práce se autorka zmiřuje také o vývoji u alevitských skupin, kter se od 60. let usazují v zpadn Evropě, zejména v Německu, a jsou tedy jř po desetilet součastí multikulturní zpadoevropsk společnosti. Dostává se tak tematicky vlastn do oblastí politiky identit v souasnm západním světě, kter by mořn stála za dalř rozpracování.

Hlavn zájem dizertační práce K. Vyteřjkov vřak spoiv ve sledování toho, jak se v hmotn podobě alevitských *cemevi* v Turecku odrřej p ředstavy různých aktérů o tom, kdo vlastn alevit v současnosti jsou. Autorka si klade nap řklad otázku, zda mají souasn *cemevi* nějakou charakteristickou architektonickou podobu, k jak stavební tradici odkazují, zda je p řekldan trmov strop jejich neodditelnou součastí, a zda jsou mu p řisuzovny njak skryt významy. Tyto otázky j pomáhá zodpovědět jak bádání v terénu a sledování

jednotlivých případů staveb *cemevi* v médiích, tak analýza webových architektonických portálů.

Přestože hlavním tématem je autorce architektonická podoba moderních městských *cemevi*, otázka původu, identity a tradice alevitů prostupuje celým textem. Podoba domů shromáždění totiž čerpá inspiraci ze dvou hlavních zdrojů – z podoby bektášíjského rituálního prostoru (*meydan*) a z vesnické architektury venkovských oblastí osídlených alevity. Názory architektů na historické kořeny alevismu se různí – zatímco někteří se domnívají, že do moderních *cemevi* by se měla promítnout tradiční alevitská architektura vesnických domů východní Anatólie, jiní spatřují stavební vzor pro současné *cemevi* zejména v hlavním bektášíjském konventu *Hacı Bektaş Veli Dergâhı* v centrální Anatólii. Sledování diskusí současných architektů o tom, co to znamená stavět v souladu s tradičním alevitským pojetím víry a jestli a jakým způsobem se mají do jejich podoby promítat skryté náboženské významy, je vlastně sledováním vynalézání tradice takřka v přímém přenosu.

Práce sleduje moderní historii alevitů v Turecku a všímá si zejména procesu migrace do měst, k němuž dochází od 50. let 20. století a který s sebou nese potřebu vzniku nových *cemevi*, které mají ve městech nahradit dosavadní vesnické domy shromáždění. Pokud jde o výzkumné metody, jedná se vlastně o typický příklad *multi-sited ethnography* (Marcus by měl radost). K. Vytejšková totiž kromě studia odborné literatury a archivních pramenů sleduje *cemevi* přímo v terénu. Využívá tedy na jedné straně klasických metod etnografického výzkumu, včetně zúčastněného pozorování, rozhovorů či fotodokumentace. Na druhé straně pak vstupuje do diskusí s městskými architekty – tvůrci konkrétních podob současných *cemevi*, sleduje zprávy v médiích i diskuse architektů nad ideální podobou *cemevi* na architektonickém webovém portálu. Následně pak konfrontuje představy o „tradiční“ a skrytých významech sdílenou architekty, s představami o *cemevi* u venkovanů z východní Anatólie (kteří podle některých architektů „o alevismu nic neví“).

Práce Kateřiny Vytejškové je úspěšným spojením studia materiální kultury v podobě domů shromáždění tureckých alevitů, s analýzou kulturní, symbolické, a politické sféry významů, které se s nimi pojí. Autorka nabízí slušný přehled dosavadního bádání, odvedla kus solidní výzkumné práce, včetně terénního výzkumu, na něž je patřičně jazykově vybavena, a nabízí čtivou analýzu zajímavého fenoménu současného světa. Práce je napsána kultivovaným jazykem, gramatických chyb či překlepů je v celé práci minimálně, způsob práce s citovanou literaturou je standardní. Autorka také dobře využila estetický potenciál svého tématu a k práci připojila kvalitní obrazové přílohy. Z formálního hlediska čtenáře zarazí snad jen nepřilíš velký rozsah práce (108 s.), vzhledem k tomu, že se jedná o práci dizertační. Zároveň je však z uvedených odkazů zřejmé, že autorka se tématem zabývá dlouhodobě a její práce již přinesla výsledky v podobě řady publikovaných textů.

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.

V Rudné u Prahy, 7. 2. 2018

Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph.D.
Ústav etnologie, FF UK